

It has been argued that, despite the fact that the analyzed article of the Criminal Code belongs to a number of anti-raider bans, its improved version should not specify "raider" goal (such as illegal control over the business entity or illegal seizure of control in such subject). Such position is based on: a) taking into account the procedural feasibility of criminal prosecution as one of the principles of criminalization; b) understanding that Art. 205-1 of the Criminal Code (which has become, as established by the results of the study of judicial practice, the "successor" of Article 205 of the Criminal Code «Fictitious Entrepreneurship») is designed to provide counteraction to not only raiding activities.

The advantage of the inversion «submission of a knowingly forged document in connection with the state registration of an economic entity (its separate subdivision)» is seen in: a) reorientation of law enforcers to criminal prosecution of "creators and inspirers" of registration schemes and not fictitious figures – nominal founders and heads of business entities; b) coverage by the improved Article 205-1 of the Criminal Code of cases of submission not only of forged documents intended for state registration of business entities (their separate subdivisions), but also of other forged documents, which mediate (provide) relations arising in the field of state registration of such entities (documents submitted by the applicant to confirm information about the ultimate beneficial owner of the legal entity, documents confirming the authority of the legal representative of the person, etc.).

Keywords: state registration, official document, forgery, raiding, fictitious entrepreneurship.

DOI: 10.33766/2524-0323.93.135-145

УДК 343.98

Лук'янчиков Є. Д., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

e-mail: evgenlyk1947@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-5763-6972>

Лук'янчиков Б. Є., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна)

e-mail: boryn1971@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4761-5980>

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ОСВДУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Основними засобами формування судових доказів були і залишаються слідчі дії. Процес їх зародження та формування сягає глибокої давнини. Однією з таких слідчих дій є освідчування особи з метою виявлення на її тілі слідів злочину або особливих прикмет, що має важливе значення для з'ясування обставин кримінального правопорушення.

Авторами здійснено спробу дослідити процес виникнення, розвитку та нормативного врегулювання цього процесуального засобу отримання інформації

про обставини кримінального правопорушення, порівняти закріплення таких засобів у процесуальному законодавстві України та інших країн світу. Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення норм чинного КПК України, якими врегульований інститут освідування в кримінальному провадженні.

Ключові слова: слідчі дії, слідчий, освідування, огляд, медичне освідування, підстави освідування.

Постановка проблеми. Пізнавальна діяльність з розслідування злочинів здійснюється у визначеній законом кримінальної процесуальній формі. Основним інструментарієм такої діяльності були і залишаються слідчі (розшукові) дії. Законодавець постійно приділяє увагу удосконаленню їх процесуального регулювання з метою як розширення пізнавальних можливостей, так і забезпечення прав і законних інтересів осіб, щодо яких вони застосовуються. Однією з таких слідчих (розшукових) дій є освідування. За пізнавальними прийомами і методами проведення воно наближається до огляду. Проте завдання освідування, нормативні підстави проведення, дотримання етичних норм, форм фіксації його результатів вирішуються неоднозначно в національному кримінальному процесуальному законодавстві та законодавстві інших країн. Це потребує поглибленого дослідження становлення інституту освідування, розроблення наукових рекомендацій для удосконалення норм чинного КПК України з урахуванням досвіду інших країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інституту освідування, з часу його запровадження, привертає увагу науковців і практиків. Загальні проблеми освідування розглядалися в дисертаційних дослідженнях А. Е. Жаліньського (Москва, 1963 р.) та А. Г. Потапової (Челябінськ, 2007 р.). Процесуальним, криміналістичним та психологічним аспектам освідування під час розслідування злочинів проти особи присвячена дисертація Ю. С. Андріанової (Ленінград, 1986 р.). Теоретичні та практичні питання освідування під час досудового розслідування розкрито в навчальних посібниках О. А. Борідько, Л. В. Вінницького, В. І. Галагана та ін. Проблемні питання освідування привертати увагу таких науковців, як: Ю. П. Аленін, Р. С. Белкін, А. Ф. Волобуєв, В. Г. Гончаренко, А. Я. Дубинський, В. А. Журавель, О. Н. Колесніченко, М. А. Погорельський, Д. Б. Сергєєва, М. С. Строгович, К. О. Чаплинський, М. О. Чельцов, С. А. Шейфер, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблоков та ін., а також висвітлювалися в підручниках та наукових статтях. Ними розроблено поняття освідування, розкрито фактичні та юридичні підстави проведення, залучення спеціаліста до участі в освідуванні тощо. Водночас, низка питань, пов'язаних із визначенням видів освідування, нормативними підставами їх проведення і способами фіксації отриманих результатів, забезпечення права особи на недоторканість, потребують подальших їх досліджень та розв'язання.

Формулювання цілей. Мета статті — розробити пропозиції щодо удосконалення норм чинного КПК України, якими врегульовано інститут освідування в кримінальному провадженні, на підставі аналізу наукових джерел з кримінального процесу та криміналістики, кримінального процесуального законодавства України та інших країн.

Виклад основного матеріалу. За пізнавальними можливостями і способами отримання інформації про кримінальні правопорушення слідчі дії поділяються

на групи. До однієї із них віднесено ті, за допомогою яких слідчий отримує інформацію від об'єктів матеріального світу (речей, предметів тощо) під час їх безпосереднього огляду та обстеження. Однією із таких слідчих дій є освідування. На всіх етапах нормативного врегулювання *освідування* розглядають як різновид слідчого огляду, специфіка якого обумовлюється його об'єктом, – тілом живої людини.

Наприклад, уже в Литовських статутах закріплено порядок отримання відомостей про насильницькі дії в процесі огляду тіла особи, що зазнала шкоди від правопорушення. Доказами насильства (у тому числі і згвалтування) розглядалися сліди на тілі постраждалого, про які відразу ж після нападу він сповістив своїх найближчих сусідів і показав це їм, а також сліди насильства, рани або вбитого представнику влади (вижу), який буде поблизу (ст.ст. 2, 6 Розділу сьомого Литовських статутів «Про земські насильства, про побої і про вбивства шляхтичів»).

Основним методом обстеження тіла освідуваного є звичайний огляд за допомогою органів зору. Поліпшенню умов спостереження може сприяти використання різноманітних освітлювальних приладів та пристроїв, збільшувальних приладів (лупа) та світлофільтрів для відшукання на тілі дрібних та слабо контрастних слідів.

Починаючи з КПК УСРР 1927 року, законодавець визначає мету освідування, формулювання якої до цього часу залишається майже незмінним. Її можна розподілити на дві частини. По-перше, вона полягала у виявленні на тілі живої людини тих або інших ознак (старих шрамів тощо), наявності або відсутності тілесних ушкоджень тощо. Це повною мірою відповідає завданням, які можна розв'язувати методом огляду тіла людини. По-друге, до мети освідування віднесено виявлення фізіологічного стану (вагітності), віку або психічного стану людини (ст. 193 КПК УСРР 1927 року) [1, с. 267], що не повною мірою відповідає пізнавальним можливостям огляду. Мабуть, саме зважаючи на це, у КПК УРСР 1960 року до мети освідування законодавець відносить необхідність виявити на тілі особи особливих прикмет (ст. 193 КПК) та не згадує про можливість виявлення при тім слідів правопорушення, що використовувалося в слідчій практиці і не викликало жодних сумнівів. Подальший етап розвитку процесуального законодавства завершився прийняттям 2012 року нового КПК України. Метою освідування, як слідчої дії, визначено виявлення на тілі людини слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет (ст. 241 КПК). На тому процес формування мети освідування в теорії та законодавчому унормуванні можна було б вважати завершеним, проте глава 25 КПК України «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків» та ряд інших норм зазнали певних змін [2]. Це стосується особливостей початку досудового розслідування у формі дізнання. Для з'ясування обставин кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР законодавець дозволив проводити медичне освідування (ч.3 ст. 214 КПК). На відміну від загальної норми про освідування, законодавець не визначає його мети, підстав, порядку проведення, кола осіб, до яких воно може застосовуватися, та процесуальний документ, у якому мають бути відбиті його результати.

Аналіз законодавства різних країн засвідчує, що мета даної слідчої дії визначається по-різному. Так, відповідно до ч.1 ст. 241 КПК України, метою освідування

е встановлення на тілі людини слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу. Аналогічна мета даної слідчої дії передбачена КПК Республіки Вірменія (ст. 220) та Республіки Молдова (ст. 119).

Дещо інакше мета освідування визначається в КПК РФ (ст. 179), Республіки Беларусь (ст. 206) та Республіки Казахстан (ст. 226). Одночасно зі встановленням на тілі особи слідів злочину та особливих прикмет, до мети освідування відносять виявлення стану сп'яніння або інших властивостей та ознак, що мають значення для справи. Заразом додають: якщо для цього не потрібно проведення експертизи.

Віднесення до завдань освідування встановлення стану сп'яніння та інших властивостей організму людини не набуло однозначного ставлення науковців. У процесі розслідування, дійсно, можуть поставати завдання медичного характеру за різним ступенем складності. Завдання меншої ваги (визначення стану сп'яніння, виявлення зовнішніх змін організму людини тощо), вважає А. Я. Дубинський, можливо успішно розв'язати без експертного дослідження [3, с. 89].

Натомість С. А. Шейфер, на нашу думку, слушно зазначає, що простим спостереженням немає змоги виявити в особи стану сп'яніння, бо його звичайні ознаки: запах алкоголю, невпевнена хода, плутана мова, червоний колір обличчя і т.ін., – багатозначні і можуть бути притаманні іншим станам людини – хворобам, які супроводжуються прийомом ліків, втомленості, страху тощо. Через те в подібній ситуації слідчий повинен направити особу до відповідної медичної установи, де із застосуванням прийомів судово-медичного дослідження спеціаліст (експерт) зробить висновок щодо цього питання [4, с. 92]. Поділяючи дану думку, зауважимо, що визначення стану організму людини, зокрема сп'яніння, потребує використання спеціальних знань і має вирішуватися проведенням судово-медичної експертизи, а не освідуванням. Мабуть, саме тому науковцями Росії вносяться пропозиції про вилучення із відповідної статті КПК положення про те, що освідування призначається для виявлення стану сп'яніння [12, с. 13-14]. Освідування, як слідча дія, не передбачає і не може передбачати будь-які досліди над людиною. За пізнавальними прийомами і сутністю освідування має багато спільного з оглядом і відрізняється лише об'єктом пізнавальної діяльності [10, с. 724]. Для освідування це тіло живої людини. Звичайно, простим оглядом тіла людини можливо виявити лише зовнішні ознаки, а не внутрішні особливості чи стан організму: це потребує спеціального дослідження. Оскільки ні слідчий, ні судовий медик такого не проводять, а лише документують зовнішні ознаки на тілі людини, виявлення так званих ознак сп'яніння або вживання наркотичних речовин може викликати потребу в призначенні експертизи.

Спроби розширити завдання освідування віднесенням до них встановлення стану людини можна пояснити звернення науковців до норм КПК 1922 та 1927 рр. Зокрема, для освідування потерпілого та обвинуваченого та в інших випадках, де потрібна медична експертиза, слідчий запрошував судово-медичних експертів, а в разі ускладнень такого виклику – найближчого лікаря (ст. 196 КПК 1922 р.; ст. 193 КПК 1927 р.). Протокол освідування складав і підписував безпосередньо лікар та слідчий. До протоколу додавався висновок лікаря, що містив судово-медичну оці-

нку викладеного в протоколі [1, с. 267]. З наведеного вбачається фактичне послідовання двох слідчих дій. З одного боку, це, дійсно, освідчування, яке обмежується оглядом тіла людини. З іншого — це експертиза, котра проводилася без винесення відповідної постанови слідчого і супроводжувалася проведенням відповідних досліджень та складанням експертом висновку, що ставав додатком до протоколу.

Дещо інакше вирішується дане питання за КПК Німеччини. Якщо для з'ясування істини необхідно встановити, чи є на тілі особи певні сліди або наслідки злочину, проводиться її *огляд* § 81 с. Для отримання зразків крові та інших видів фізичного впливу, які здійснюються лікарем за правилами лікарського мистецтва з метою обстеження, проводиться *медичне освідчування* § 81 а (виділено нами — Є. Д. та Б. Є.). Отже, законодавець диференційовано підходить до визначення методів отримання інформації, яка може міститися в слідах на тілі особи (зовнішні ознаки) або характеризувати його внутрішні особливості.

Розглянувши мету освідчування, не можна залишити поза увагою питання про процесуальний статус осіб, до яких воно може застосовуватися. Наприклад, у ст. 241 КПК України до цих осіб віднесено: підозрюваного, свідка та потерпілого. Подібний перелік осіб, які можуть бути піддані освідчуванню, закріплено в КПК інших країн, із незначними відмінностями. Зокрема, у КПК РФ (ст. 179) та КПК Республіки Вірменія (ст. 220) до переліку включено обвинуваченого, а в КПК Республіки Беларусь (ст. 206) не згадується свідок. Заслугує на увагу редакція ст. 223 КПК Республіки Казахстан. До кола осіб, які можуть бути піддані освідчуванню, включено заявника та особу, на яку заявник вказує прямо як на таку, що вчинила кримінальне правопорушення. Запозичення такого можливо бути корисним для визначення в ч.1 ст. 241 КПК України кола осіб, що можуть бути піддані освідчуванню. На цю обставину зверталася увага науковців. Наприклад, І. В. Кубарев зазначає, що ця слідча дія є невідкладною, проте може проводитися щодо підозрюваного. Статус підозрюваного особа набуває з моменту затримання у визначеному порядку або з моменту повідомлення їй про підозру (ч.1 ст. 42 КПК). Повідомлення про підозру бере певний час, протягом якого сліди злочину можуть зникнути, зазнати суттєвих змін або будуть знищені. З іншого боку, для затримання особи на її тілі мають бути виявлені та зафіксовані сліди злочину, що може мати місце під час освідчування. Проте, освідчування можливе тільки щодо підозрюваного, що автор називає замкнутим колом [5, с. 88]. На невідкладний характер освідчування вказує О. І. Груздь під час дослідження проблем розслідування умисних убивств. Віддаючи перевагу судово-медичній експертизі підозрюваного, зазначає він, слідчі не повною мірою використовують можливість для отримання доказової інформації проведенням освідчування, як невідкладної слідчої дії [6, с. 13].

Особливо значення дане положення набуває для тих проваджень, у яких підозрюваного не може бути (провадження щодо застосування примусових заходів виховного або медичного характеру), або ще не має (початковий етап дізнання щодо кримінальних проступків). Оскільки медичне освідчування для з'ясування обставин кримінального проступку допускається проводити до внесення відомостей до ЄРДР (ч.3 ст. 214 КПК), має бути визначено його мету та коло осіб, щодо яких воно може застосовуватися. До них слід віднести заявника та особу, на котру вказав заявник як на таку, що вчинила кримінальне правопорушення.

Складніше розв'язати питання з метою медичного освідчування. У чому полягає сенс додавання до освідчування слова «медичне». Якщо це освідчування – процесуальна дія, його з успіхом може проводити дізнавач, а коли виникає необхідність – запросити судово-медичного експерта або лікаря. Подібне формулювання «медичне освідчування» є спробою приховати під цією назвою проведення до початку розслідування судово-медичної експертизи для встановлення стану, у якому перебуває особа (стіяння, перебування під дією наркотиків тощо). З цього приводу надзвичайно слушною слід визнати думку С. А. Шейфера, який зазначає, що віднесення судово-медичного освідчування до слідчих дій не відповідає його сутності і завданням. Воно не може вважатися самостійною слідчою дією і проводитися поза рамками судової експертизи. Основний аргумент автора полягає в тому, що обслідування живих осіб шляхом медичного спостереження часто пов'язано з вирішенням складних завдань, які вимагають глибоких професійних знань [7, с. 24-25].

Забезпеченню прав особи та недоторканності сприяє визначена законом процесуальна форма його проведення. З аналізу норм чинного КПК України можна дійти висновку про дві форми освідчування: *слідче* (ст. 241 КПК), яке може проводитися як під час досудового слідства, так і дізнання; *медичне* (ч. 3 ст. 214 КПК) – може проводитися до внесення відомостей до ЄРДР у провадженнях про кримінальні проступки. Освідчування можливе за наявності фактичних та юридичних підстав. Фактичною підставою проведення освідчування є наявність достатніх даних вважати, що на тілі людини є особливі прикмети або залишилися сліди злочинного впливу, встановлення яких сприятиме з'ясуванню обставин кримінального правопорушення.

Правовою підставою проведення освідчування є постанова прокурора (ч.2 ст. 241 КПК України). Відповідно до КПК Республіки Беларусь (ч.1 ст. 206), КПК РФ (ч.2 ст. 179), КПК Республіки Вірменія (ч.2 ст. 179), освідчування проводиться на підставі постанови слідчого або дізнавача, яка є обов'язковою для особи, що піддається освідчуванню.

Децю інакше дане питання розв'язується за КПК Республіки Казахстан (ч.2 ст. 226). Освідчування підозрюваного та обвинуваченого проводиться на підставі постанови слідчого, а примусове освідчування потерпілого і свідка – з санкції прокурора. КПК Республіки Молдова (ч.1 ст. 119) допускає проведення освідчування підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, свідка або потерпілого за його згодою або з санкції судді з кримінального переслідування на підставі мотивованої постанови органу кримінального переслідування.

Через те потребує законодавчого вирішення питання щодо правової підстави медичного освідчування, переліку питань, що можуть бути розв'язані його проведенням – документу, у якому мають знайти відбиття його результати. Вважаємо, що правовою підставою медичного освідчування має бути письмове доручення дізнавача до судово-медичного експерта або лікаря із зазначенням переліку питань, на які необхідно отримати відповідь. За результатами освідчування судово-медичний експерт складає акт, а лікар видає довідку (так було в попередньому КПК України), котрі слід віднести до такого джерела доказів, як документи.

Слід звернути увагу на те, що в розвитку нормативного врегулювання освідування спостерігалися й інші підходи до оформлення його результатів. Протокол освідування складав і безпосередньо підписував лікар і слідчий. До протоколу додавався висновок лікаря, що містив судово-медичну оцінку викладених у протоколі положень. Далі автор наводить приклад такого висновку: «На підставі даних освідування вважаю, що загальний фізичний розвиток дитини В. відповідає шестирічному віку» [1, с. 267]. З наведеного прикладу можна зробити лише один висновок: такі питання є завданням для судової експертизи, оскільки зовнішнім оглядом (у чому й полягає сутність освідування) розв'язати їх неможливо. Визначення стану організму людини потребує використання спеціальних знань та проведення необхідних досліджень. У такому випадку слід повернутися до обговорення питання про закріплення в КПК України можливості проведення до внесення відомостей у ЄРДР не тільки слідчого огляду та медичного освідування [11, с. 135], а й експертизи. В іншому випадку до ЄРДР треба вносити відомості про всі правопорушення та проводити їх перевірку процесуальними засобами, у доцільності чого є великі сумніви.

Відповідно до ч.4 ст. 241 КПК України, при освідуванні не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або небезпечні для її здоров'я. У першу чергу ці вимоги стосуються статі особи, яка проводить освідування. Оскільки в багатьох випадках освідування пов'язане з необхідністю оголошувати тіло людини (або його частини) для огляду, у чому виявляється обмеження передбаченого Конституцією України права особи на її тілесну недоторканність, законодавець передбачив певні гарантії для освідуваної особи. Освідування, яке супроводжується оголошенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком проведення його лікарем і за згодою особи, яка освідується (ч.2 ст. 241) (виділено нами – Є. Д. та Б. Є.). У подібній редакції ці положення викладалися в ст. 194 КПК УСРР 1922 року та ст. 191 КПК УСРР 1927 року (Слідчий не може бути присутнім при освідуванні особи іншої статі, якщо воно супроводжується оголошенням освідуваного, окрім випадків, коли особа не заперечує такої присутності). У подальшому дане положення набуло підтримки і висвітлення в науковій та навчальній літературі. Щодо можливості освідування особи іншої статі, свого часу, М. С. Строгович зазначав, що слідчий не бере участі в освідуванні особи іншої статі, якщо воно супроводжується оголошенням освідуваного, окрім випадків, коли ця особа не заперечує проти такої присутності (виділено нами) [8, с. 244].

Розглядане положення потребує уточнення внесенням змін до редакції даної норми. По-перше, за чинним КПК України, на відміну від попередніх, лікар самостійно не може проводити слідчу дію. Така можливість передбачалася за КПК 1960 року, коли мало місце судово-медичне освідування (ст. 193). Його проведення покладалося на судово-медичного експерта або лікаря, за вказівкою слідчого. За результатами освідування перший складав акт, а другий видавав довідку (ч.4 ст. 193 КПК 1960 року). Чинний КПК передбачає лише одну форму фіксації результатів слідчих дій, у тому числі й освідування, – протокол, який уповноважений складати тільки слідчий. Навряд чи можна погодитися з рекомендацією науковців про те, що слідчий може доручити проведення освідування судово-медичному експерту або лікарю (які можуть бути будь-якої статі), а його результати занести

до протоколу з їхніх слів [9, с. 408]. У протоколі мають відбиватися відомості про те, що безпосередньо сприймав сам слідчий, який проводив слідчу дію, але це не виключає можливості використання спеціальних знань із різних галузей під час огляду тіла живої людини. У подібних ситуаціях проведення освідування має бути доручено особі (однієї статі), наділеній правом проводити процесуальні дії з освідуванням. До її проведення може залучатися спеціаліст.

По-друге, про яку згоду освідуваної особи йдеться в ч.2 ст. 241 КПК, адже в наступному реченні зазначається: «слідчий, прокурор не мають права бути присутніми при освідуванні особи іншої статі»? Отже, жодна згода або прохання особи, яка підлягає освідуванню, на нашу думку, не надає слідчому або прокурору право його проводити, якщо це супроводжується оголенням особи іншої статі. У подібному плані сформульовано норми КПК ряду країн пострадянського простору. Слідчий не може брати участі в освідуванні особи іншої статі, якщо воно супроводжується оголенням тіла людини (ч.4 ст. 220 КПК Республіки Армения; ч.4 ст. 206 КПК Республіки Беларусь; ч.4 ст. 226 КПК Республіки Казахстан, ч.4 ст. 119 КПК Республіки Молдова; ч.4 ст. 179 КПК РФ). У жодному з цих КПК не згадується про можливість освідування особи іншої статі, навіть за її згодою, якщо це пов'язано з необхідністю оголення частин її тіла. Подібні корективи доцільно внести до КПК України з метою усунення суперечностей між окремими частинами цієї статті.

Дана вимога обумовлюється етичними міркуваннями і набуває детального врегулювання в європейських країнах з метою встановлення додаткових гарантій захисту прав особи від втручання в її особисті права на тілесну недоторканність. Наприклад, у КПК ФРН міститься спеціальна норма, що визначає порядок освідування жінки. Щоб запобігти травмування її почуття сорому, його проведення доручають жінці або лікарю, а на вимогу освідуваної мають бути допущені ще одна жінка або її близький (§ 81d).

Висновки. На підставі проведеного дослідження слід зробити наступні висновки: а) чинний КПК України передбачає два види освідування: *слідче* і *медичне*, яке може мати місце у провадженнях про кримінальні проступки до внесення відомостей про них у ЄРДР; б) зважаючи на невідкладний характер освідування й те, що воно є різновидом слідчого огляду, доповнити КПК приписом про можливість його проведення до внесення відомостей в ЄРДР, як це зроблено щодо огляду місця події; в) коло осіб, стосовно яких може проводитися освідування, доповнити заявником та особою, на яку заявник вказує прямо, як на таку, що вчинила кримінальне правопорушення; г) уточнити редакцію ч.2 ст. 241 КПК, вилучивши з її змісту словосполучення «і за згодою особи, яка освідується».

Використані джерела:

1. Чельцов М. А. Советский уголовный процесс: учебник. Москва : Юриздат, 1951. 503 с.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. *Відомості Верховної Ради*, 2019, №17, ст. 71. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>. (дата звернення: 01.02.2021)

3. Дубинський А. Я. Вибрані твори. Київ : Центр уч. літератури, 2014. 430 с.
4. Шейфер С. А. Проблемы развития системы следственных действий. *Уголовное право*. 2002. № 3. С. 90-92.
5. Кубарев І. В. Проблеми правової регламентації освідчування. *Актуальні питання досудового розслідування та сучасні тенденції розвитку криміналістики*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Харків, 5 грудня 2014 р. Харків: ХНУВС, 2014. С. 87-89.
6. Груздь О. І. Розслідування умисних вбивств, учинених при перевищенні меж необхідної оборони : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Київ, 2018. 20 с.
7. Шейфер С. А. Следственные действия: Система и процессуальная форма. Москва : Юридическая литература, 1981. 128 с.
8. Строгович М. С. Уголовный процесс. Москва : Юриздат, 1946. 511 с.
9. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.
10. Шевчук В. М. Криміналістика: традиції, новації, перспективи. Харків : Право, 2020. 1280 с.
11. Лучко О. А. Напрями підвищення ефективності огляду в кримінальному досудовому провадженні. *Правовий часопис Донбасу*. № 4 (73). 2020. С. 133-141.
12. Букаев Н., Гребнева Н. Проблемы производства освидетельствования как следственного действия по УПК РФ. *Закон и жизнь*. 2004. № 10. С. 13-14.

References:

1. Cheltsov, M. A. (1951) *Sovetskii uholovnoi protsess: uchebnyk*. Moskva : Yuryzdat. [in Russian].
2. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo sproshchennia dosudovoho rozsliduvannia okremykh katehorii kryminalnykh pravoporushen (2019) *Vidomosti Verkhovnoi Rady - Information of the Verkhovna Rada*, 17, art.71. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>. [in Ukrainian].
3. Dubynskyi, A. Ya. (2014) *Vybrani tvory*. Kyiv : Tsentru uch. Literatury. [in Ukrainian].
4. Sheifer, S. A. (2002) *Problemy razvitiia systemy sledstvennykh deistvii. Uholovnoe parvo - Criminal law*, 3, 90-92. [in Ukrainian].
5. Kubarev, I. V. (2014) *Problemy pravovoi rehlamentatsii osviduvannia. Aktualni pytan- nia dosudovoho rozsliduvannia ta suchasni tendentsii rozvytku kryminalistyky: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Kharkiv, 5 hrudnia 2014 r. - Current issues of pre-trial investigation and current trends in criminology: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Kharkiv, December 5, 2014, Kharkiv: KhNUVS, 87-89*. [in Ukrainian].
6. Hruzd, O. I. (2018) *Rozsliduvannia umysnykh vbyvstv, uchynenykh pry perevysh chenni mezh neobkhidnoi oborony. Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Sheifer, S. A. (1981) *Sledstvennue deistviia: Systema y protsessualnaia forma*. Moskva : Yuridicheskaiia literature. [in Russian].
8. Strohovych, M. S. (1946) *Uholovnoi protsess*. Moskva : Yuryzdat. [in Russian].
9. *Kryminalnyi protses : pidruchnyk*. (2013) Yu. M. Hroshevyi, V. Ya. Tatsii, A. R. Tuman- nians (Eds.) et al. ; V. Ya. Tatsii, & Yu. M. Hroshevoi, & O. V. Kaplina, O. H. Shylo (Ed). Kharkiv : Pravo. [in Ukrainian].
10. Shevchuk, V. M. (2020) *Kryminalistyka: tradytsii, novatsii, perspektyvy*. Kharkiv : Pravo. [in Ukrainian].

11. Luchko, O. A. (2020) Napriamy pidvyschennia efektyvnosti ohliadu v kryminalnomu dosudovomu provadzhenni. *Pravovyi chasopys Donbasu - Legal hours for Donbas*, 4 (73),133-141. [in Ukrainian].

12. Bukaeв, N., Grebneva, N. (2004) Problemy proizvodstva osvitedel'stvovanija kak sledstvennogo dejstvija po UPK RF. *Zakon i zhizn' - Law and life*, 10, 13-14. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 03.02.2021

Луцьянчиків Е. Д., доктор юридических наук, професор, професор кафедри інформаційного права і права інтелектуальної власності Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сикорського» (г. Київ, Україна)

Луцьянчиків Б. Е., кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедри Інформаційного права і права інтелектуальної власності Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сикорського» (г. Київ, Україна)

ФОРМИРОВАНИЕ ИНСТИТУТА ОСВИДЕТЕЛЬСТВОВАНИЯ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

Основными способами формирования судебных доказательств были и остаются следственные действия. Процесс их зарождения и развития уходит в историю. Одним из таких следственных действий является освидетельствование, целью которого является выявление на теле человека следов преступления или особых примет, что имеют существенное значение для установления обстоятельств уголовного правонарушения. Авторами предпринята попытка исследовать процесс возникновения, развития и нормативного регулирования этого процессуального средства получения информации об обстоятельствах уголовного правонарушения, провести сравнительный анализ нормативного регулирования аналогичных способов формирования доказательств в уголовно-процессуальном законодательстве различных стран. Обосновываются предложения по совершенствованию норм УПК Украины, которыми регулируется институт освидетельствования в уголовном судопроизводстве.

Ключевые слова: следственные действия, следователь, освидетельствование, осмотр, медицинское освидетельствование, основания для освидетельствования.

Lukyanchikov Ye., Doctor of Laws, Professor, Professor of National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" (Kyiv, Ukraine)

Lukyanchikov B., Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute" (Kyiv, Ukraine)

FORMATION OF THE INSTITUTE OF INSPECTION IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The main tool of cognitive activity in the investigation of crimes were and always are investigative (search) actions, one of which is the investigation. The investigation is close to the review, according to cognitive techniques and methods. However, its tasks, normative bases

of carrying out, observance of ethical norms, forms of fixing of results are being solved not unambiguously in the national criminal procedural legislation and the legislation of other countries, that needs deep research of inspection institute development, formation of scientific recommendations for improvement of legal rules, which Criminal procedural law of Ukraine contains, with taking into account the experience of other countries.

This institute of criminal procedure has attracted the attention of scholars and practitioners, but a number of issues related to the definition of types of examinations, regulatory grounds for their conduct and methods of recording the results, ensuring the right to privacy need further research and solution.

The authors state that the current Criminal procedural law of Ukraine has established two types of examination: investigative and medical. Attention is drawn to the fact that the following are not defined for medical examination: the regulatory basis for conducting, its goal, procedural document, in which the results are structured. It turns out that finding out the state of the human body (intoxication, exposure to drugs or other medications) requires appropriate research and cannot be solved by examination, even if it is called medical. In this case, an expert examination should be appointed to determine whether there are factual grounds for initiating an investigation and entering information about the offense in the Unified register of pre-trial investigations.

In the conclusions, given the urgency of the survey and the fact that it is kind of investigative review, also it is proposed to add instruction on the possibility of its holding in the Criminal procedural law of Ukraine before putting information in Unified register of pre-trial investigations, how it is done with scene review and group of people, concerning which the examination may be investigated, can be added an applicant and the person to whom the applicant refers directly as having committed a criminal offense.

Keywords: investigative actions, investigator, examination, review, medical examination grounds for examination.

DOI: 10.33766/2524-0323.93.145-153

УДК 343:415

Мовчан Р. О., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна)

e-mail: romanmov1984@gmail.com

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

ПРО ДЕЯКІ НЕДОЛІКИ СТАТТІ 158-3 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Статтю присвячено критичному осмисленню положень нової ст. 158-3 Кримінального кодексу України, а також з'ясуванню її співвідношення з іншими положеннями чинного кримінального законодавства.

Встановлено, що прийнята в її остаточній та чинній на сьогодні редакції розглядувана кримінально-правова новела має численні недоліки як технічного, так і змістовного характеру. Запропоновано шляхи їхнього усунення, які направлені на підвищення ефективності механізму кримінально-правової протидії виборчим кримінальним правопорушенням.